

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. TRÓCY I ŚW. JÓZEFA W WILAMOWICACH (1923 – 1939,
1960, 1980-84) – ŚCIANY WEWNĘTRZNE

opracowanie:

dr Magdalena Szymańska Alonso

dr Magdalena Szymańska
konserwator dzieł sztuki

Akademia Sztuk Pięknych
im. Jana Matejki w Krakowie | nr dyplomu: 6588
konserwator dzieł sztuki

Akademia Sztuk Pięknych
im. Jana Matejki w Krakowie | nr dyplomu: 6588

Magdalena Szymańska Alonso

KRAKÓW, LISTOPAD 2023

Spis treści

I IDENTYFIKACJA OBIEKTU	3
II PRZEDMIOT PRAC	3
III ZAGADNIENIA HISTORYCZNE	3
IV OPIS ARCHITEKTONICZNY OBIEKTU I TECHNOLOGIA WYKONANIA	4
V ZAGADNIENIA KONSERWATORSKIE	7
1. STAN ZACHOWANIA	7
2. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE	8
3. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH	8
DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA	11

I Identyfikacja obiektu

Kościół p.w. św. Trójcy i św. Józefa – parafia rzymskokatolicka należy do dekanatu Wilamowice diecezji bielsko-żywieckiej. Kościół znajduje się pod adresem: ul. Paderewskiego 9, 43-330 Wilamowice

Obiekt wpisano do gminnego rejestru zabytków (gmina Wilamowice) pod nr: 5W-S

II Przedmiot prac

Planowane prace konserwatorskie obejmą wnętrze kościoła w następującym zakresie:

- Konserwacja ścian wewnętrznych kościoła wraz z konserwacją zachowawczą współczesnych malowideł znajdujących się na ścianach i sklepieniu.

III Zagadnienia historyczne ¹

Najstarsze źródłowe wzmianki o kościele w Wilamowicach pochodzą z lat 1325 – 1327, zawierają one spisy dziesięciny i świętopietrza, wieś wymieniana była jako parafialna. Pierwszy kościół w Wilamowicach był p.w. św. Stanisława. W 1646 r. Kościół w Wilamowicach uległ spaleni. Został on odbudowany w 1661 r. p.w. św. Trójcy i św. Józefa. Po raz kolejny kościół ten spłonął w 1692 r. W 1729 r. dobudowano wieżę. W 1886 r. wskutek wichury zniszczona została wieża kościelna i uszkodzony dach. Wtedy z inicjatywy ks. Andrzeja Kondolewicza założono komitet budowy nowego kościoła. Wśród ofiarodawców zaznaczył się Franciszek Fox prof. gimnazjum w Nowym Sączu pochodzący z Wilamowic. Zapisał on 18 000 zł reńskich. Dopiero jednak hojny zapis arcybiskupa Józefa Bilczewskiego umożliwił budowę kościoła w latach 20 XX w. Projekt kościoła wykonał w 1923 r. arch. Antoni Muller z Bielska. 29 X 1923 poświęcono kamień

¹ Opracowano na podstawie: karty białej obiektu opracowanej przez: Biuro projektowe ARKNA, mgr. Przemysław Nadolski, Anna Olszewska, wrzesień 2004 r.

węgielny. Kościół był wznoszony w nowoczesnej technologii ze zbrojonego betonu i betonowych cegieł oraz betonowych lanych elementów dekoracyjnych, w stylu neogotyckim. 17 VI 1925 r. prace w kościele zostały wstrzymane przez Ministerstwo Wyznań i Oświecenia Publicznego ze względu na brak opieki nad starym zabytkowym kościołem drewnianym. Po uchyleniu zakazu prace były kontynuowane, jednak arch. Muller nie dostarczył kompletnego projektu i prace się opóźniały, tak, że do wybuchu II wojny światowej kościół nie został ukończony. Po wojnie przystąpiono do prac dopiero po pożarze starego drewnianego kościoła (5 IX 1957 r.). W styczniu 1958 r. arch. Fedak z Myślenic wykonał inwentaryzację dotychczasowych prac i projekt na dokończenie kościoła. Prace wykonywała firma Adolfa Merty z Katowic. W 1959 r. wykonano w zbrojonym betonie lane sklepienie w typie sieciowego i stalową wieżbę dachową. W 16 X 1960 r. odbyło się poświęcenie kościoła. W latach 1980 – 84 wykonano wieżę wg projektu Jana Wójcika. Wystrój kościoła w Wilamowicach jest współczesny, witraże w prezbiterium są z lat 1987 – 1971, polichromia autorstwa Jana Grabowskiego z Bielska, z 1977 r., z lat 1987 – 1988 pochodzi droga krzyżowa dłuta Kazimierza Danki, którego autorstwa jest także ołtarz główny z 1994 r., z lat 1996 – 1997 pochodzą ołtarze boczne. Kazimierz Danek zbudował także kaplicę bł. Józefa Bilczewskiego (brak zachowanej dokumentacji prac).

IV Opis architektoniczny obiektu i technologia wykonania ²

Kościół wolnostojący, orientowany, usytuowany w centrum Wilamowic, na południowy wschód od rynku, przy głównej drodze – ul. Piłsudskiego, na owalnej działce wydzielonej ogrodzeniem. Ogrodzenie na podmurówce, z murowanymi słupami, obniżonymi piaskowcem. Przęsła metalowe, wzdłuż ogrodzenia żywopłot z drzew iglastych, od strony ul. Piłsudskiego szerokie otwarte wejście na plac Kościelny. Kościół zbudowany w nowoczesnej technologii z betonowych bloków i betonu zbrojonego, detale architektoniczne z betonowych odlewów, ściany tynkowane. Sklepienia i stropy odlewane ze zbrojonego betonu.

² j.w.

W prezbiterium, zakrystii, kaplicy przy prezbiterium i kruchcie sklepienia – w typie sklepienia gwiaździstego, w korpusie nawowym i w kaplicy od północy – w typie sklepienia sieciowego. Więźba dachowa stalowa, w układzie kombinowanym. Pokrycie dachu – dachówką ceramiczną klasztorną. Wieża, zakrystia, kaplica i wieżyczki klatek schodowych kryte blachą miedzianą kładzioną na rąbek stojący pasami prostopadłymi do okapu. Podłogi i posadzki – w nawie, kaplicy otwartej do nawy i kruchcie – granitowe. W prezbiterium włoski marmur zgrzewany; w kaplicy i zakrystii przy prezbiterium – płytki ceramiczne. Schody zewnętrzne jednobiegowe z piaskowca; we wnętrzu schody czterobiegowe, z duszą i metalową balustradą.

Okna w stalowych ramiakach, ostrołukowo zamknięte, laskowaniem i maswerkami z betonu; oszklone witrażowo.

Drzwi zewnętrzne drewniane, prostokątne, pełne, o konstrukcji ramowo – płycinowej, dwuskrzydłowe do kruchty i do nawy; do zakrystii jednoskrzydłowe, drzwi z ostrołukowym nadświetlem, od frontu obite blachą z listwowaniem w układzie rombowym, z ćwiekami, zawiasy pasowe; we wnętrzu – w prezbiterium drzwi drewniane, o konstrukcji ramowo – płycinowej, szklone jednoskrzydłowe, z nadświetlem zamkniętym łukiem w ośli grzbiet, drzwi z kruchty do nawy – dwuskrzydłowe, o konstrukcji ramowo-płycinowej, szklone, wahadłowe, nadświetle ostrołukowe, drzwi w wieżach drewniane, o konstrukcji ramowo – płycinowej jednoskrzydłowe, pełne, we wnętrzu w drzwiach wszystkie zawiasy czopowe.

Rzut kościoła symetryczny (z drobnymi odstępstwami), złożony z jednoprzęsłowego prezbiterium zamkniętego pięcioma bokami oktagonu, pięcioprzęsłowego korpusu oraz wieży od zachodu na rzucie sześcioboku. Do prezbiterium od południa i północy przylegają sześcioboczne przybudówki mieszczące w przyziemiu zakrystię i kaplicę; od wschodu przylegają doń wieloboczne dobudówki klatki schodowej. Analogiczne klatki schodowe w wielobocznych dobudówkach dostawione są do wieży. Bryła rozczłonkowana, z dominantą w formie wieży od zachodu i mniejszymi wieżyczkami po bokach wieży i prezbiterium. Nawa kryta dachem dwuspadowym, wieża i wieżyczki oraz kaplica od północy kryte dachami wiciowymi; na styku nawy i prezbiterium – ażurowa, sześcioboczna sygnaturka, kryta także dachem wiciowym.

Elewacje – naroża wieży, osie okienne, nawy, prezbiterium kaplicy i zakrystii oszkarpowane jednouskokowymi szkarpami. Okna w elewacjach ostrołukowe, z bogatymi maswerkami. Elewacje kościoła i przybudówek wieńczy gzyms koronujący w formie ostrołukowych arkadek, a cokół wydzielony został gzymsem. Elewacja południowa obejmuje pięć przęseł nawy; od wschodu i od zachodu – sześcioboczne przybudówki wieżowe ze schodami prowadzącymi na chór muzyczny (od zachodu) i na emporę (od wschodu). Wejście do kościoła ułożone na trzeciej osi nawy. Elewacja północna analogiczna jak południowa; jedynie na trzeciej osi nawy – sześcioboczna kaplica z wydzielonym cokołem, zwieńczona gzymsem; wiciowy dach kaplicy zdobiony sterczynami.

Elewacja wschodnia rozczłonkowana, złożona z trójosiowego prezbiterium, ujętego po bokach w wieloboczne wieżyczki klatek schodowych, przylegających do zakrystii i kaplicy, wieżyczki klatek schodowych bez szkarp.

Elewacja zachodnia – wieżowa, wieża z bogato rozglifionym portalem od frontu i w ścianach bocznych wieży – portale zwieńczone ostrołukowymi wimpergami, zdobionymi kwiatonami. Kondygnacje wieży nierównej wysokości, nad partią portali, trójdzielne ostrołukowe okienka, a nad nimi najwyższa kondygnacja, z wydłużonymi parzystymi oknami ostrołukowymi, a nad nią małe rozglifione okienka kondygnacji dzwonów. W partii dachowej trójkątne szczyty imitujące wimpergi.

Wnętrze – kościół salowy, jednonawowy, pięcioprzęsłowy w układzie, z krótkim jednoprzęsłowym prezbiterium; artykulację ścian nawy tworzą wiązki słupek, na których wspierają się żebra sklepienia. Łuk tęczyowy ostry. Prezbiterium z trójdzielnym podziałem ścian od południa i północy, w polach wydzielonych przez słupki – trzy arkady zamknięte łukiem w ośli grzbiet, w arkadzie centralnej wejścia do przybudówek – kaplicy i zakrystii, po bokach wejścia, w arkadzie z lewej strony okno, z prawej strony blenda. Powyżej empora otwarta na prezbiterium, balustrada empory w formie trzech wykuszy, w zwieńczeniu empory ażurowy maswerk wpisany w ostrołukową archiwoltę. Od zachodu chór muzyczny wsparty na ostrołukowych arkadach i parzystych kolumnach, balustrada empory pełna, betonowa, z podziałem pilastrami na trzy pola, z dekoracją malarską.

Wyposażenie. Wystrój kościoła w Wilamowicach jest współczesny, witraże w prezbiterium są z lat 1969 – 1971, dwa poświęcone Bogu Ojcu fundacji Marii Vogt z Wiednia, jeden z przedstawieniem Ducha Świętego fundacji rodziny Schubertów, polichromia Jana Grabowskiego z Bielska z 1977 r., z lat 1987 – 88 pochodzi Droga Krzyżowa dłuta Kazimierz Danko, którego autorstwa jest także ołtarz główny i boczne, z lat 1994-97; przy ołtarzach współpracował stolarz Jacek Markiel. W kaplicy abp Bilczewskiego znajduje się ołtarz barokowy z kościoła Dominikanów w Krakowie przekazany o pożarze w 1957 r. W składziku w wieży znajduje się dziewięć stacji Drogi Krzyżowej z XIX w.

Kościół wyposażony jest w instalacje: kanalizacyjną, elektryczną, centralnego ogrzewania, odgromową.

V Zagadnienia konserwatorskie

1. Stan zachowania

Ściany wewnętrzne kościoła są powierzchniowo zabrudzone. Pokrywa je kilka warstw przemalowań emulsyjnych, występują miejscowe pęknięcia włosowate. Występują drobne wykruszenia i nierówności płaszczyzn i profili gzymsów, krawędzi parapetów. Przemalowania zniekształcają profile filarów, gzymsów i słupków, występują niewielkie ubytki profili, wykruszenia, które przykryte są warstwami farb. Filary w strefie cokołowej przemalowane są kilkakrotnie farbą olejną, co dodatkowo zniekształca profilowanie. Nawarstwienia olejne pozbawiają mur możliwości oddawania wilgoci na zewnątrz. Występują liczne złuszczenia i odspojenia farb olejnych i tynków w strefie nad posadzką. Ściany kościoła obłożone są boazerią do wysokości blisko 2 m, która blokuje właściwą wentylację murów. Wybrane gzymsy i profile filarów zdobione są szlagmetalem w kolorze złotym, kładzionym na mikstion. Złoczone płaszczyzny są przetarte, zmatowione i pociemniałe. Współczesne malowidła znajdujące się na sklepieniach wydają się być w stabilnym stanie zachowania, występują powierzchniowe zabrudzenia, miejscowe zabielenia spowodowane prawdopodobnie przetarciami lub dawnymi zaciekami i zasoleniem. Dokładny stan zachowania należy ustalić z poziomu rusztowań.

2. *Wnioski i założenia konserwatorskie*

Podstawowym założeniem jest zahamowanie procesów niszczących i poprawa estetyki wnętrza kościelnego. Przed przystąpieniem do prac należy zabezpieczyć malowidła ściennie, obiekty ruchome i elementy wystroju folią. Zakłada się usunięcie wadliwych warstw technologicznych w postaci nawarstwień olejnych występujących na powierzchni profili filarów oraz ewentualnych zacierów cementowych i wszelkich wadliwych napraw (cementowych lub gipsowych) w obrębie ścian. Niestabilne fragmenty tynków w strefie nad posadzką należy odkuć. Nawarstwienia malatur na płaskich powierzchniach ścian, gzymsów, słupów itp. zostaną ścienione mechanicznie zeszlifowane, profile wyrównane. Wszelkie ubytki, wykruszenia należy uzupełnić zaprawą wapienną, a uzupełnienia gzymsów i profili opracować metodą ciągnioną. Ściany należy pomalować farbami o właściwościach hydrofobowych, wysokiej paro-przepuszczalności i wysokiej odporności na działanie czynników atmosferycznych i wysokiej odporności na scieranie: krzemianowych, żelazo – krzemianowych lub wapiennych. Zakłada się powtórzenie kolorystyki

Po usunięciu folii ochronnych malowidła należy omieść z powierzchniowych zabrudzeń przy użyciu szczeciniowych lub akrylowych pędzli z długim włosiem, a następnie – ewentualnie oczyścić przy użyciu konserwatorskich gąbek wiszab (należy wykonać próby). Po ustaleniu stanu zachowania warstw technologicznych w obrębie sklepień, w przypadku występujących pęknięć lub odspojień tynku należy wykonać niezbędne z zabiegów zakresu konserwacji technicznej, jak wykonanie iniekcji w celu konsolidacji odspojonych warstw tynku masami mineralnymi. W przypadku pudrowania się warstwy malarskiej należy miejscowo utrwalić malowidło i uzupełnić ubytki tynku przy użyciu kitów mineralnych oraz uzupełnić ubytki warstwy malarskiej farbami mineralnymi (np. Keim).

3. *Program prac konserwatorskich*³

1. Zabezpieczenie malowideł ściennych i obiektów ruchomych foliami malarskimi.

³ Nazwy własne przytoczone w niniejszym programie prac nie mają na celu naruszenia art. 29 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych, a służą jedynie sprecyzowaniu oczekiwań

2. Ścienienie, zeszlifowanie nawarstwień farb emulsyjnych i klejowych, usunięcie warstw farb olejnych z powierzchni ścian i profili filarów; zeszlifowanie, wyrównanie powierzchni pod złocone szlagmetalem.
3. Usunięcie ruchomych fragmentów tynku ze strefy nad posadzką. Impregnacja ubytków wodą wapienną.
4. Uzupełnienie ubytków tynku zaprawą mineralną.
5. Malowanie ścian z utyciem farb o właściwościach hydrofobowych, wysokiej paro-przepuszczalności i wysokiej odporności na działanie czynników atmosferycznych, odpornej na ścieranie: zolowo – krzemianową (np.: Soldalit-Arte, f. Keim lub Restauro – lassur, f. Keim) lub krzemianową (Granital f. Keim).
6. Wykonanie złoceń szlagmetalem na mikstion.
7. Zabezpieczenie warstwy folii metalowej akrylowym lakierem.

Współczesne malowidła na ścianach i sklepieniach

1. Oczyszczenie malowideł na sucho poprzez omiecenie szczecinowym lub akrylowym pędzlem o długim włosiu. Ewentualne gumowanie miękkimi lub twardszymi gąbkami wishab lub z użycie gum do ścierania o różnej twardości (np. Faktis, gąbek: Brodart (gąbka wykonana z miękkiego lateksu bez chemicznych dodatków).
2. W miejscach pustych przestrzeni podtynkowych wykonanie zastrzyków w celu konsolidacji odspojonych warstw tynku masami mineralnymi np. Malta, Ledan TC, TB lub innym środkiem o podobnym działaniu.
3. Odsolenie miejscowe murów sklepiennych, metodą migracji do rozszerzonego środowiska – przy użyciu kompresów z ligniny nasączonych wodą destylowana.
4. W przypadku pudrowania się warstwy malarskiej utrwalenie warstwy malarskiej przy użyciu niskoprocentowego roztworu Paraloidu B72 w toluenie i acetonie lub preparatem Klucel G.
5. Uzupełnienie ewentualnych powierzchniowych ubytków tynku z zastosowaniem szpachlówki Modostuck lub przy zastosowaniu zaprawy

jakościowych i technologicznych zamawiającego. W każdym przypadku wykonawca może zastosować materiały, bądź rozwiązania równoważne.

drobnoziarnistej wapienno, piaskowej, lub zastosowanie szpachlówki Remmers Historic Kalkspachte na bazie wapna dyspergowanego.

6. Uzupełnienie ubytków warstwy malarskiej z użyciem farb krzemianowych f. Keim.

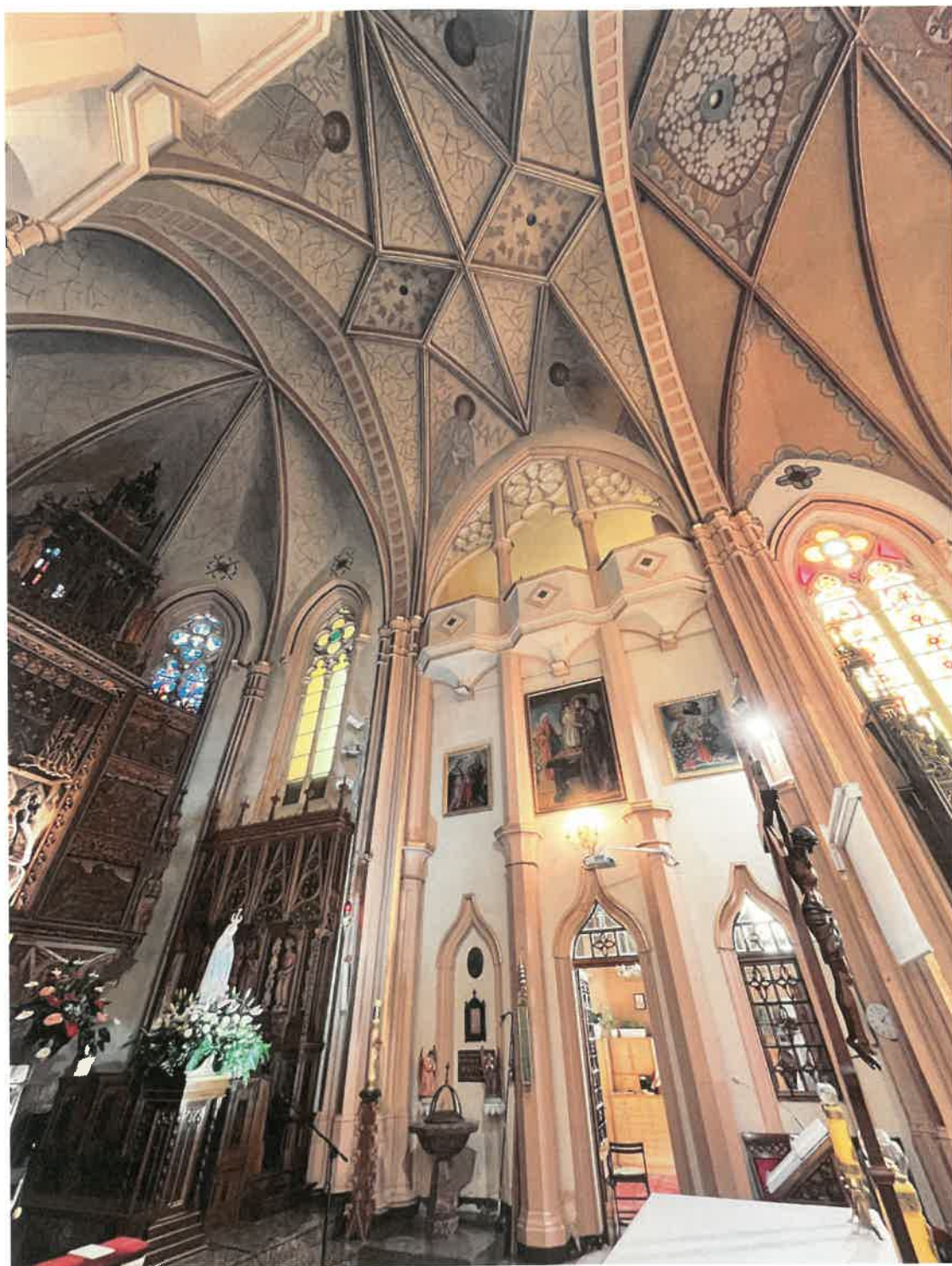
dr Magdalena Szymańska
konserwator dzieł sztuki

Akademia Sztuk Pięknych
im. Jana Matejki w Krakowie | nr dyplomu: 6588

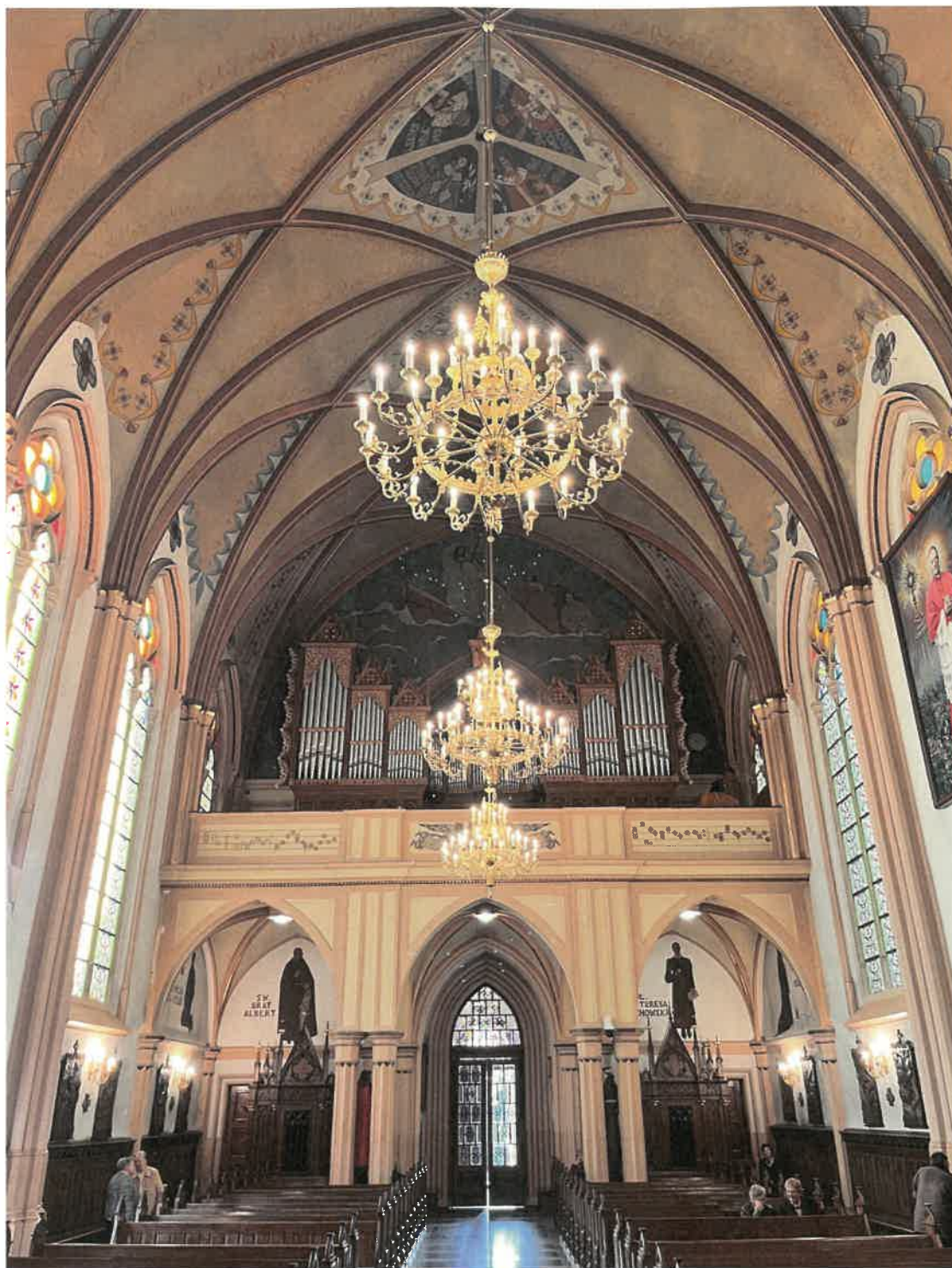
DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

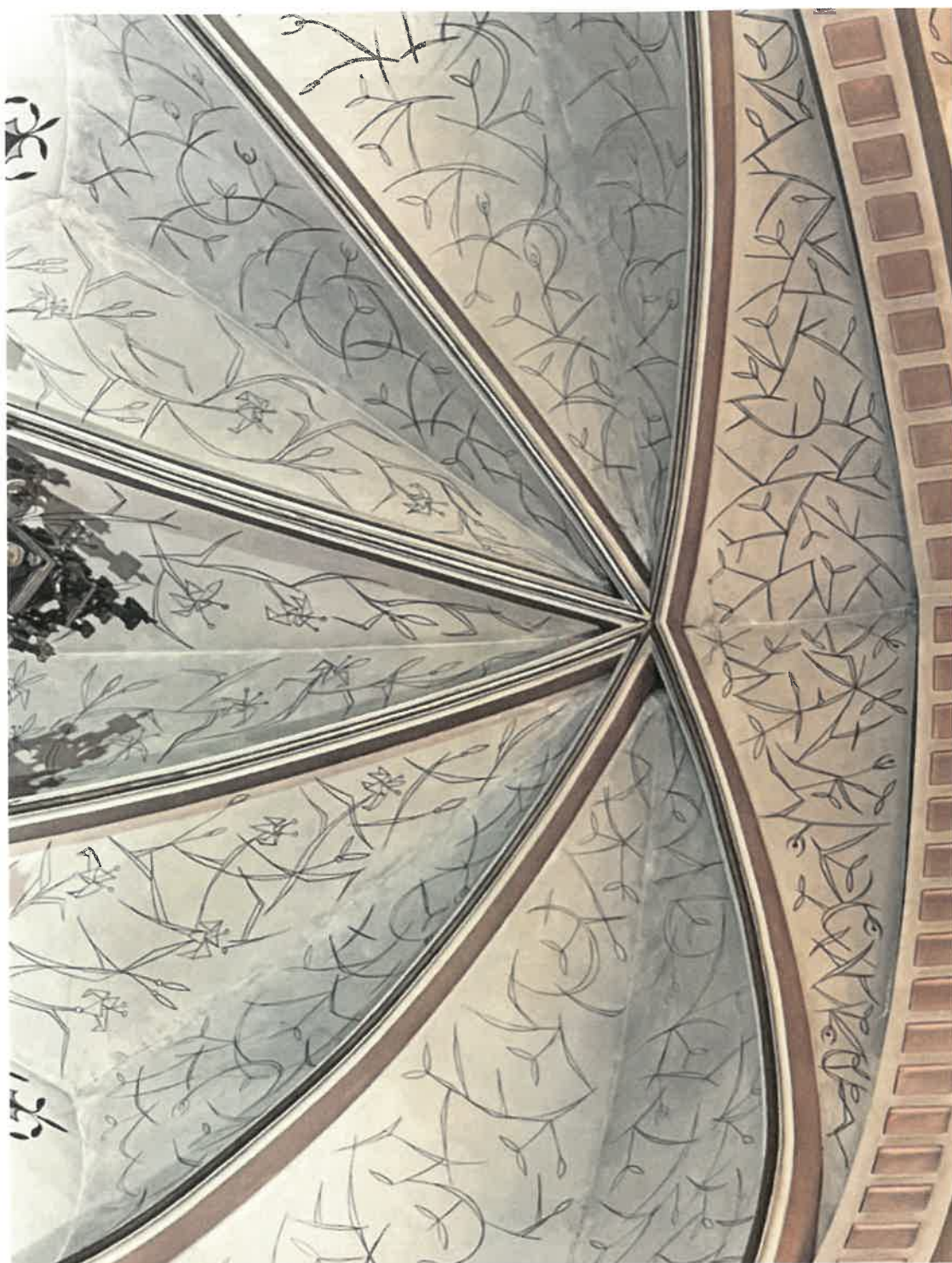
Fot. nr 1 Kościół p.w. św. Trójcy i św. Józefa w Wilamowicach, prezbiterium, strona wschodnia.

Fot. nr 2 Kościół p.w. św. Trójcy i św. Józefa w Wilamowicach, ściana południowa prezbiterium.

Fot. nr 3 Kościół p.w. św. Trójcy i św. Józefa w Wilamowicach, strona zachodnia.

Fot. nr 4 Kościół p.w. św. Trójcy i św. Józefa w Wilamowicach; fragment sklepienia prezbiterium; widoczne ogólne lekkie powierzchniowe zabrudzenie.

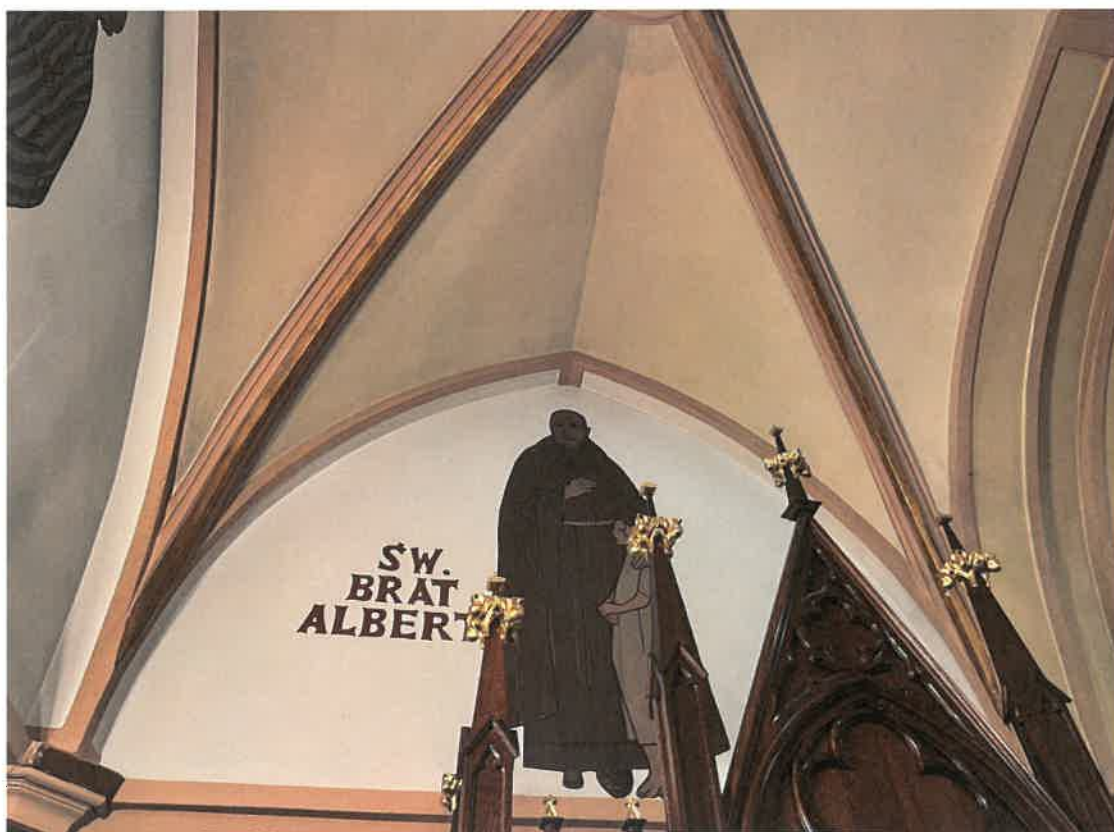

Fot. nr 5 Kościół p.w. św. Trójcy i św. Józefa w Wilamowicach, strona północna.
Fot. nr 6 Kościół p.w. św. Trójcy i św. Józefa w Wilamowicach, strona południowa.

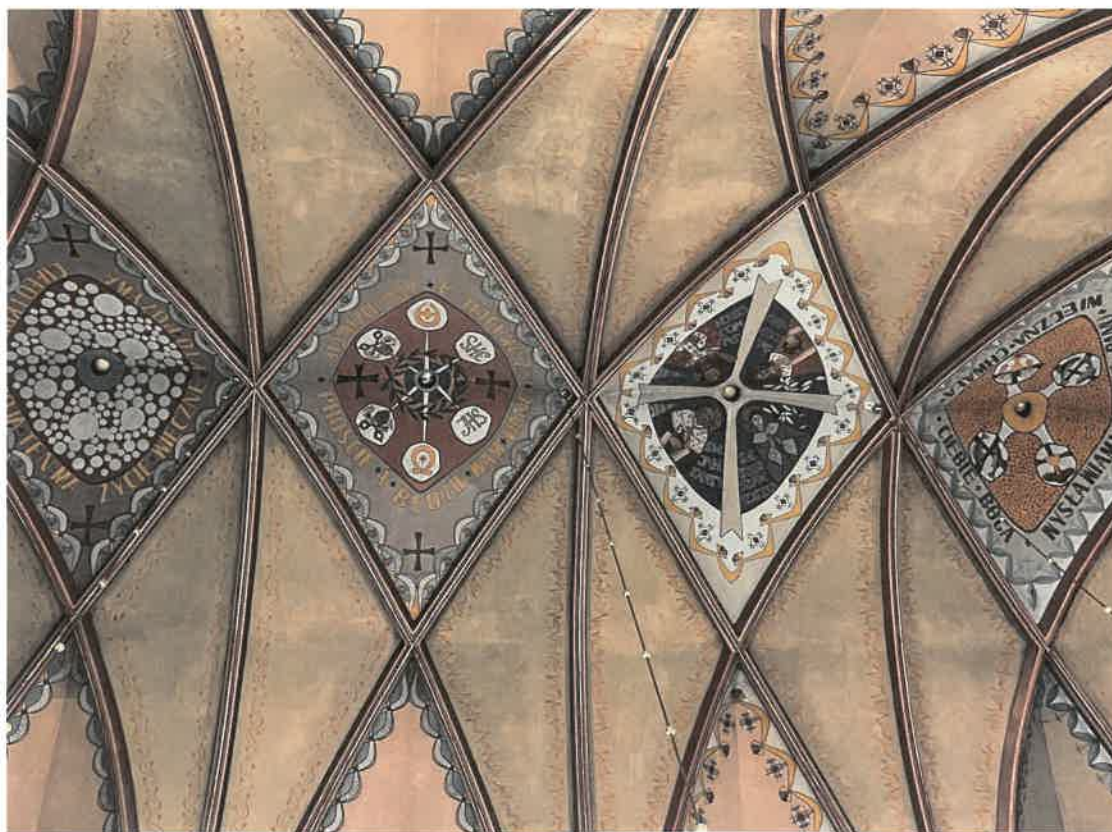
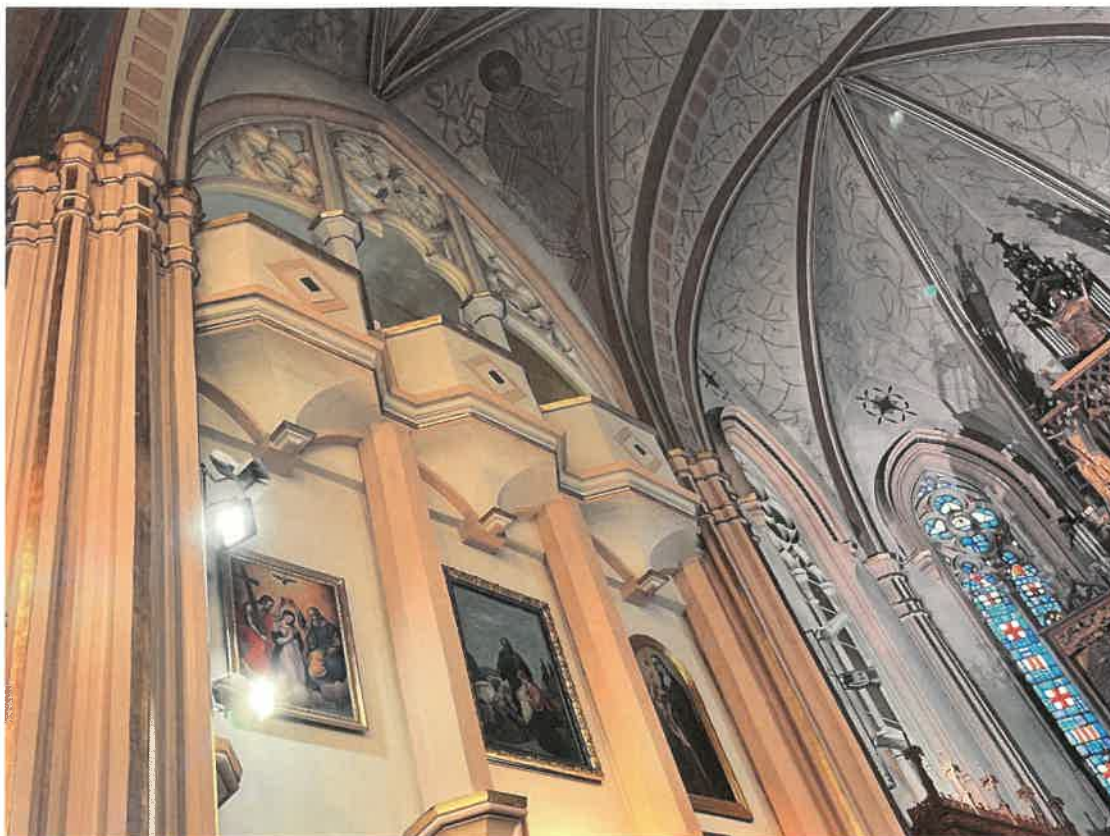

Fot. nr 7 Kościół p.w. św. Trójcy i św. Józefa w Wilamowicach, strona południowa.

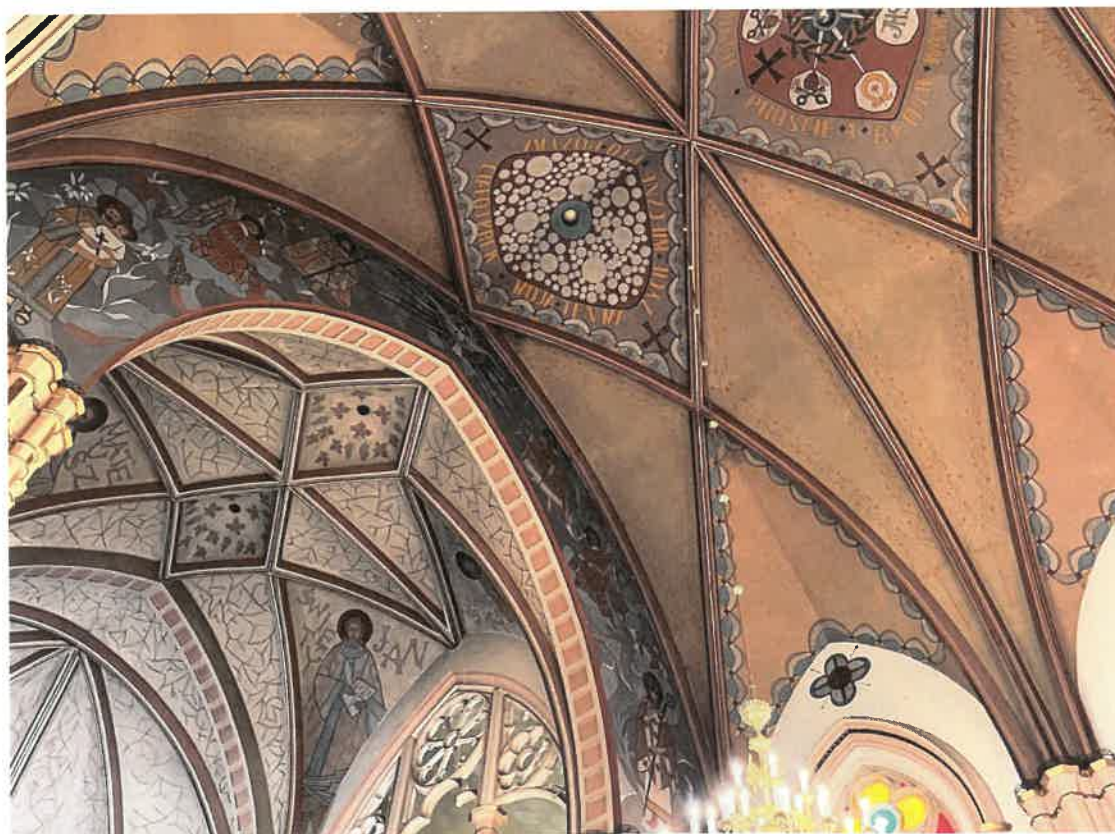
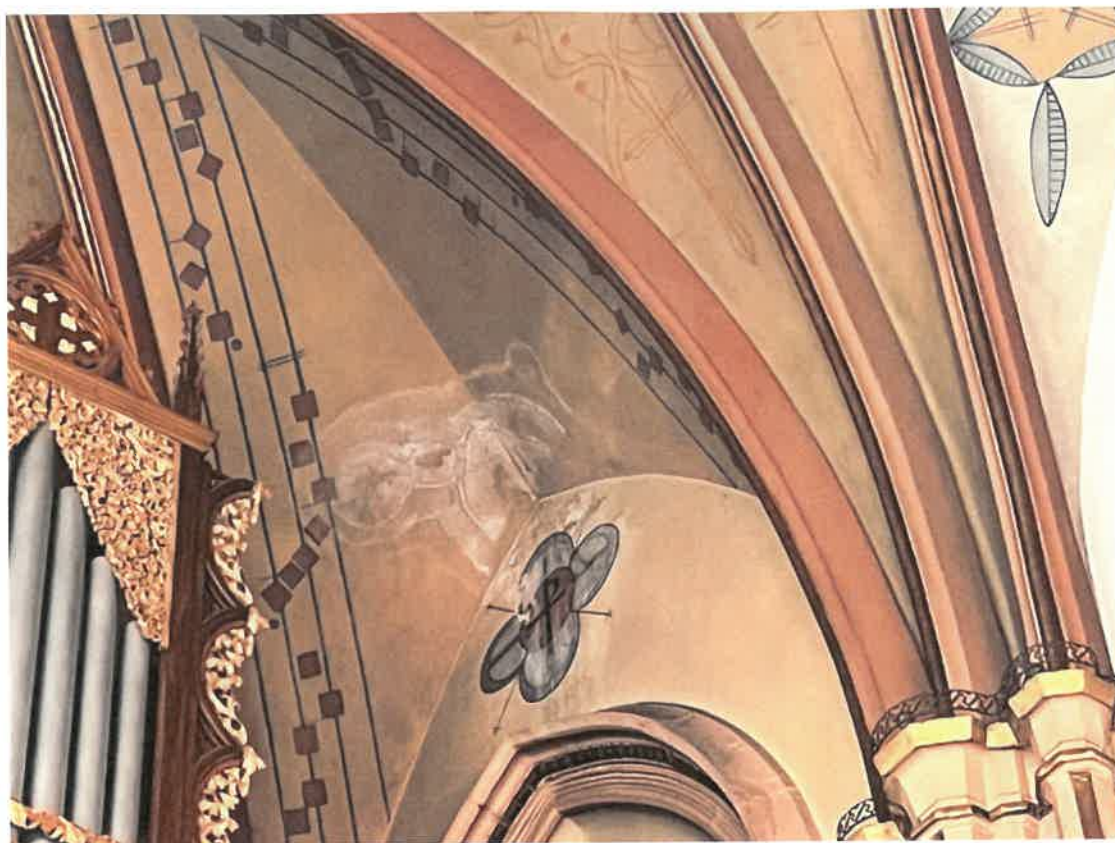
Fot. nr 8 Kościół p.w. św. Trójcy i św. Józefa w Wilamowicach, strona południowa, ściana pod chórem.

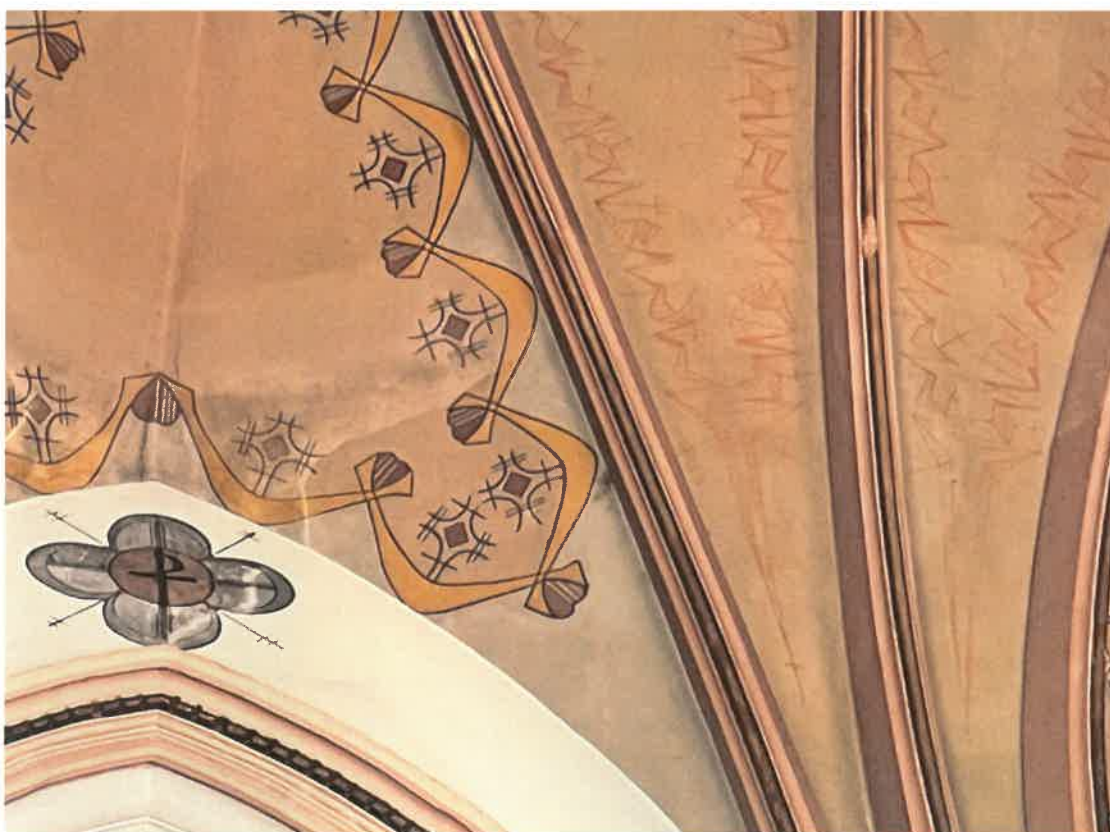
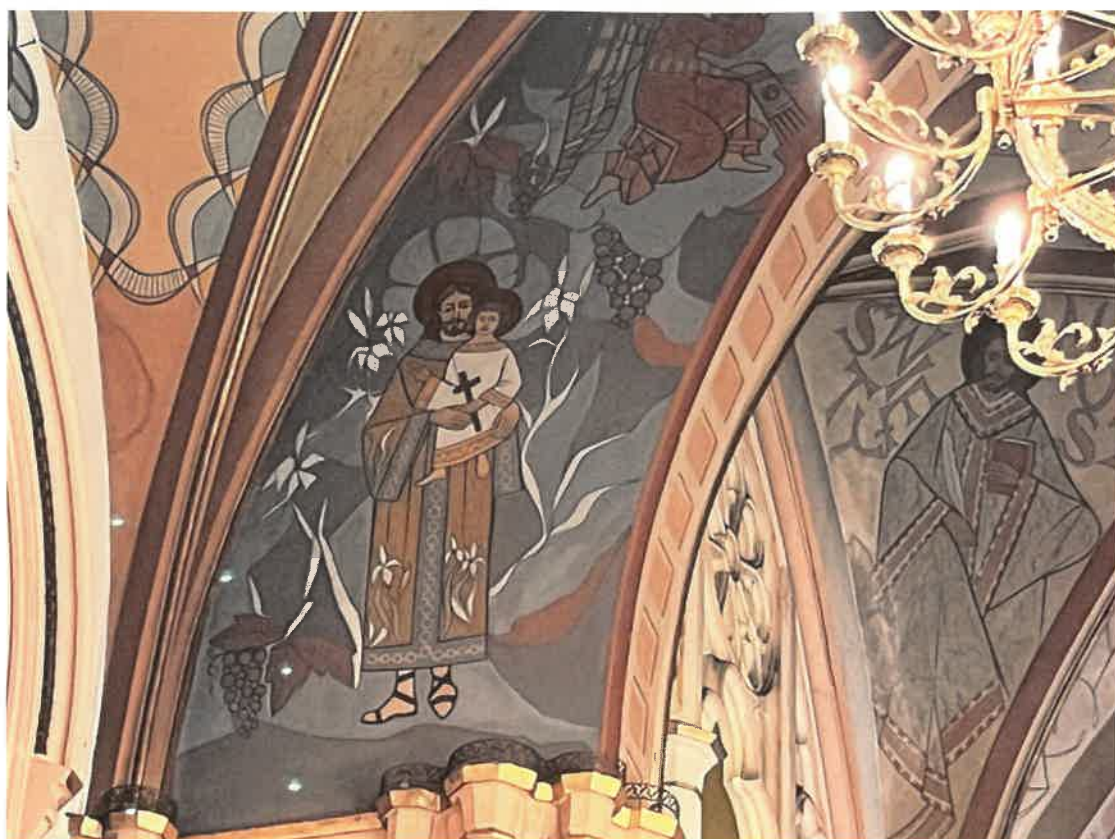
Fot. nr 9 Fot. nr 10 Kościół p.w. św. Trójcy i św. Józefa w Wilamowicach, strona południowa, ściana pod chórem.

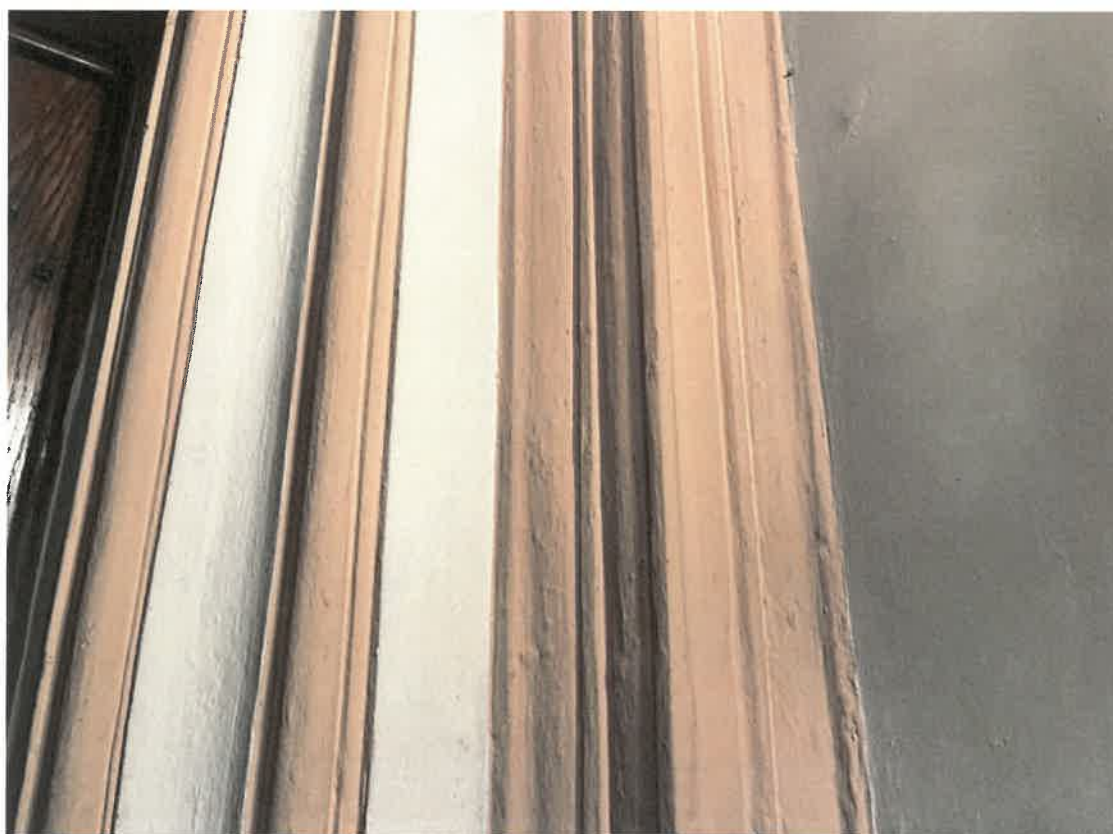
Fot. nr 11 Kościół p.w. św. Trójcy i św. Józefa w Wilamowicach, ściana północna i sklepienie prezbiterium. Fot. nr 12 Kościół p.w. św. Trójcy i św. Józefa w Wilamowicach, sklepienie. Widoczne powierzchniowe zabrudzenie, miejscowe przetarcia.

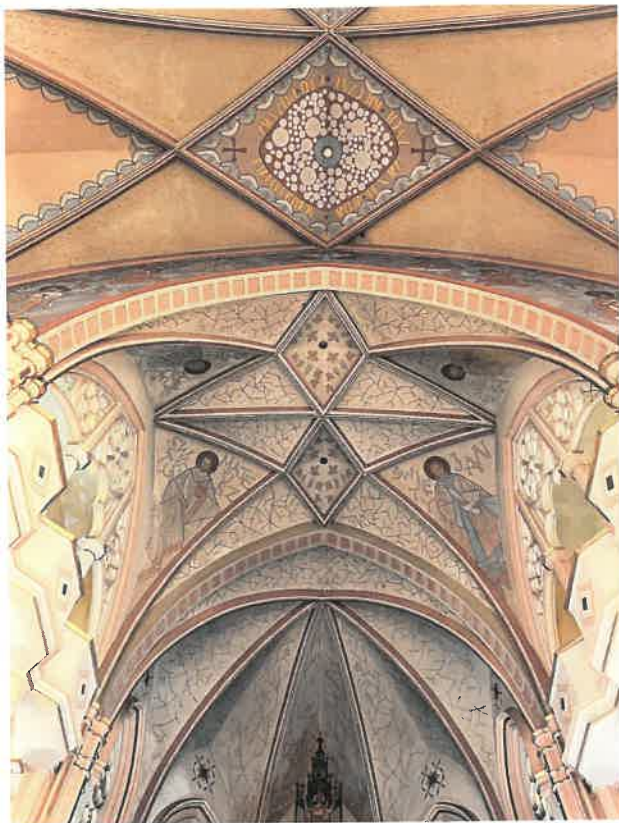
Fot. nr 13 Fot. nr 14 Kościół p.w. św. Trójcy i św. Józefa w Wilamowicach, sklepienie, widoczne ogólne powierzchniowe zabrudzenie oraz zacieki, zasolenie, spowodowane daną nieszczelnością dachu.

Fot. nr 15 Fot. nr 16 Kościół p.w. św. Trójcy i św. Józefa w Wilamowicach, sklepienie.

Fot. nr 17 Fot. nr 18 Kościół p.w. św. Trójcy i św. Józefa w Wilamowicach. Widoczne ogólne zabrudzenie ścian, nierówności, wykruszenia profili przykryte warstwami farb klejowych, naprawy ścian, ściemniałe, przetarte złączenia szlagmetałem.

Fot. nr 19 Fot. nr 20 Kościół p.w. św. Trójcy i św. Józefa w Wilamowicach. Fragment sklepienia prezbiterium, widoczne ogólne powierzchniowe zabrudzenie, przetarcie lub pudrowanie się malowidła, ewentualne zasolenie, na skutek dawnego zacieku (żagle z wizerunkami świętych).

Fot. nr 21 Kościół p.w. św. Trójcy i św. Józefa w Wilamowicach. Kaplica św. Józefa Bilczewskiego, (1997) boczna, strona północna.

Fot. nr 22 Kościół p.w. św. Trójcy i św. Józefa w Wilamowicach. Ściana północna, fragment strefy z lamperią. Widoczne nawarstwienia olejne zatracające wyrazistość profili gzymsów.
Fot. nr 23 Kościół p.w. św. Trójcy i św. Józefa w Wilamowicach. Strona północna, widoczne zabrudzenie ściany nad boazerią.

Fot. nr 24 Fot. nr 25 Kościół p.w. św. Trójcy i św. Józefa w Wilamowicach. Widoczne zabrudzenie ścian, siatka rys skurczowych, naprawy ścian, nierówno wyprowadzone profile parapetów i gzymsów.

Fot. nr 26 Kościół p.w. św. Trójcy i św. Józefa w Wilamowicach. Widoczne zabrudzenie ścian, ściemnienie i przetarcia warstwy szlagmetal.

Fot. nr 27 Kościół p.w. św. Trójcy i św. Józefa w Wilamowicach. Widoczne zabrudzenie ścian, miejscowe przetarcia i złuszczenia farby, ściemnienie i przetarcia warstwy szlagmetal.

Fot. nr 28 Kościół p.w. św. Trójcy i św. Józefa w Wilamowicach. Ściana północna, fragment strefy z lamperią. Widoczne nawarstwienia olejne zatracające wyrazistość profili gzymsów.

Fot. nr 29 Kościół p.w. św. Trójcy i św. Józefa w Wilamowicach. Strona północna; widoczna olejna lamperia w obrębie profili filarów, złuszczenia oraz odspojenia farb i tynków w strefie nad posadzką.
Fot. nr 30 Kościół p.w. św. Trójcy i św. Józefa w Wilamowicach, ściana południowa, widoczne Naprawy ścian.

Fot. nr 31 Kościół p.w. św. Trójcy i św. Józefa w Wilamowicach. Ściana północna, fragment strefy z lamperią. Widoczne nawarstwienia olejne zatracające wyrazistość profili gzymsów i przetarcia warstwy szlagmetal.

Fot. nr 32 Fot. nr 33 Kościół p.w. św. Trójcy i św. Józefa w Wilamowicach. Ściana północna, fragment strefy z lamperią. Widoczne odspojenia tynków strefie nad posadzką.

Fot. nr 34 Fot. nr 35 Kościół p.w. św. Trójcy i św. Józefa w Wilamowicach, zakrystia. Widoczne ogólne zabrudzenie ścian.